

ГОДИНА VI.

ПОЗОРИШТЕ

БРОЈ 19.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ

Излази свака о дану сваке представе па по тавака. — Стои за Нови Сад 40, а на страницу 60 и месечно. — Претплата се шаље Корисцу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да разапшиље овај лист.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Свршетак).

Фредро resp. Густав зна опет доброн психологију женскиња, па му је женска сујета јако средство. Анђелију испитује тиме, што је вара да је у неку другу Анђелију заљубљен, а Клару, да Албин хоће Анђелију а не њу, и да ће она морати за његовашујака Радостина. Клару увери о томе још тиме, што научи Албина, да стегне срце и да се љумски покаже према њој. То је целу ситуацију променило. Анђелији није много ни требало, јер је већ заволела Густава, а завет онако не беше збильски; Клара, које из сујете и гордости, које је од страха, да ће добити стара мужа, акоје се тога, што јој се Албин у овом облику башчи доноси, заборави на завет и приволи се Албину; Густав поред љубави Анђелије омразио свој дојакошњи живот, а блаженији Албин увијдио, да ни љубав не живи од уздаха, па се сви слатко исмејаху својим младачким заблудама. Само се Радостин изнајпре љутио, што се нећаке њиме и с Кларом пошалио, или само дотле, док није чуо за што.

Фредроз „Девојачки завет“ је према овоме красна шаљива игра и по замислу и по изведенењу. Чиста естетика могла би јој у замислу замерити само у толико, што област није скроз једнака, него се о владу боре и Комус и Сатир. Фредро ту у један мах исмејава, срамоти и немилице шиба заблуде младих година и погрешне душевне смерове. Он својом уметном ћу хоће и да користи, хоће да научи. Али то није естетична погрешка, него само нека врста слабије естетике. Особито није то погрешка у щаљивој игри, где се незнана праве области и где се чак и дидактична појезија припушта.

Исто тако и по изведенењу нема „Девојачки завет“ грубих уметничких погрешака. Карактери

су природни, истинити и конзеквентни, радња са свим психолошки основана, комика, чиста, необично фина, а не прелази никде у драстику. Што би се привидној спорој радњи могло пребацити, томе је узрок велики психолошки обим. Фредро пред нама одастире и најмањи жутић од неколико срдаца, па нам их показује у њиховом сталном еквилибријуму. Док их потисне из тога еквилибријума, ваља постепених прелаза. Мутација нарави, па и самог уверења (ма и погрешног) не обавља се на иречац. Ми хоћемо за сваку последицу вајире урок, па с тога и изгледа, да је радија у „Девојачком завету“ спора. Фредро томе није крив. Толико биму се могло пребацити, да у том психолошком дедуцирају није показао око оштроумље, што га је и при у Французади. Он се том приликом враћа више пута на један исти, или бар сродан мотив, а то изгледа као репетиција. Сујета игра улогу и код Густава и код Анђелије и код Кларе. Густав о себи каже Анђелији оно исто, што и Клари о Албину. Наравно, да је то најприродније, али опет за то мори.

То је кратко, што хтедосмо рећи о Фредровом „Девојачком завету.“ Придодали бисмо још, да је на нашој позорници у врло хабеном руху. Превод је местимице тако рђав, каквог нисмо свики чути са наше позорнице.

Рекли бисмо што и о глумљењу, али нам је за сада мало места. Надокнадићемо другом приликом и ако су глумци чудан свет. Духовити људи, као што су сами писци, могу се критиковати и увек имају својих мана, али, гг. глумце, мораш само хвалити, а не смешајати, да су, и где су погрешили. Нека се сете немачке пословије: „Wem nicht zu raten ist, dem ist auch nicht zu helfen“ . . .

ТОМАЗ О САЛВИНИ.

(Наставак.)

Да пређемо опет на Шекспира.

Салвинијев Хамлет није тако заокругљен, као што му је Отело. Хамлетова снага лежи у његовој слабости, а трагика његова у борби, да се узвиши до дела, које му вља извршити. То Салвини не схваћа потпуно, јер па њему се види, да је слаб тек само по замисли, а не од природе. Боји се, да ће ту слабост представити непотпуно, па онда претерује у томе. До пола другога чина видиш само сенку хамлетову поред сенке очине. Хамлет је мекан, слаб, тужан, а никаде се не истиче онај иронија, онај сарказам и онај хумор, што му га је намислио Шекспир. Тек где где истакне Салвини Хамлета као краљевића и господара, али је и то тако слабо, да не може бити накнада за онаку слабост. С тога је салвинијев Хамлет за цело то време монотон, мори и по гдегде само зanима, и то на местима, где течај радње јаче узбуди јунакову душу. Тако у другој половини другога чина сабере салвинијев Хамлет своју снагу, да отпочне ираву радњу. Даље је већ више лепих места. Тако је диван призор с Розенкранцом и Гилденстерном, где им се Хамлет најпре изненади, па тек после прозре у цел њиховог повратка, што га је краљица паредила. Ту је Хамлет пајпренизнећен, па кад их провиди, предусрета их фином иронијом и поругљивим презирањем, а у себи је задовољан, што је умакао лукавој замци њиховој. Тада призор још нико до сад није тако дивно схватио. Наравно, да је и монолог: „Бити и не бити“ право врело за салви-

нијеву уметност. Из њега је све исцрпљао; баш све, до последњег, најмањег мотива. Ту се Салвини разликује од Росија. Роси говори тај монолог окренут према публици, као да декламује на концерту, а Салвини је овом приликом права уметничка природа, која се много не осврће на публику. Он тај монолог изговори пола окренут и дубоко замишљен, а из тих мислији пробуди га само страхота од представа, што му се подушивију.

Средините целог салвинијевог Хамлета је онај призор, где је Хамлет наредио, да се пред краљем Клаудијем игра она позната комедија, где се трује. Хамлет лежи на душечку крај офелијиних ногу, наслонио се лактом на љенце колено и вреба, као мачка сваки цокрет на лицу краља и краљице. У руци држи неколико листића хартије, рукопис који мада што се представља и њима крије, лице, како га не би приметили, да се он нешто мотри. У јоном мању кад на позорници отрују краља, осети узуратор данског престола, да се све то њега тиче, па га тешке су срце. Збуни се, губи боју, а Хамлет, испавив то, задрхти целим телом једи миља, што се осветио свети. Ко јамија упрљајуће очи у Клавдија, па се пласају преко офелијиних колена, баш на спрам краља и гризе од муке згужвењане листиће. Краљ најпосле збуњен сиђе са престола, а с њиме скочи и Хамлет, узвикујући и веселећи се, па се од радости хита оним листићима као јешериром у ваздух, а листићи се весело спуштају на ону трагично потресену групу.

(Наставиће се.)

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Јединица „Шаљива“ игра у 2 чина, од трофеја Александра Фредра, превео Сава Петровић.)

Управа нашег позоришта баш се збильски заузима, за напредак тога института и нашу забаву. Од како је позоритељ у нашој средини, видијисмо већ неколико одобрујених новитета, а њих и сада бележимо један. У суботу 23. априла б. г. приказана је овде први пут Фредрова „Јединица“, и то с врло добрым успехом. Пре него што коју овој рећемо, пајртаћемо јој у кратко садржај.

Властвени Шумбалински, човек од кова војских племића, нашао се у чуду. Остао удов; сермија саразмерно

мала, а броји, јадан, пет кћери. То све треба разујати, а без знатна мираза тешко је праве прилике за властелинску кћер. Шта ће, него се јаду досети овако: растуриће четири кћери, бојаги ради васпитања, па све стране света по својој суродици, а задржаће само једну. Оне не ће знати једна за другу, а он ће временом сваку посебице уверити, а и свету речи, да је она јединица шумбалинска, а друге кћери да су помрле. Као јединица, паравно, да ће свака вишо вредити. У том је до некле и уснео. Тим начином уда одмах од суродице две кћери (Агату и Лузу), а ону код кује (Павлину) просе двојица (Даргински и Мареџки). Таман што је отац Павлину вешто Даргинском заручио и четврту

(Камилу) међу тим пријерио (нарајпо не са свим, јер се она већ упознала с одбијеним Марецким), аз је то и удалих кћери и зетова (Гомирто и Рататински) оцу у походе. Шумбалински не зна шта ће, него се крије, а кћери и зетови се и без њега састалу. Том приликом хоће свака да је јединица, а и зетови то исто тврде, па се из тога изроди највећа забуна. Тако кад се оних две споразуме, призна и отац, изводи и друге своје кћери и приповеди им за што је тако радио. Очина исповест је тако срдчна и искрена, а радост сестара тако велика, да се сви измире, па и Камилу заруче Марецком. Тако да се то срши, али је то и пете кћери. Ускочила из школе за једним лајтнантом, па дошла да моли оца за благослов. Разљућен отац опрости јој и благослови је само с тога, што од својих чује, да је лајтнант честит и богат човек. Сад је забринуо и последњу, а да не изгледа да ће остати самохрана, исповеди им најпосле доброћудно, да се и он оженио „красном пуначком женицом.“

Према овоме увидиће скаки, да овај сник по себи није од велике естетичке вредности, особито према конзеквенцијама уметничке шаљиве игре. Шаљива игра тражи певине заблуде и мане, а злоници и внатре погрешке у човеку и човечанству иду пред форум котурна. Шумбалински је већ таки карактер. Шумбалински јако греји и као отац и као човек. Његов карактер у главном није комичан, него гадан, све да и јесте истинит и природан. Ми се таком човеку не бисмо могли смејати, него бисмо га морали презирати и мрзити. Да како, да нас је Фредро с том основом у шумбалинском карактеру помирио онег на другу руку, а и морао је то чипити. Он пруга Шумбалинског с друге стране као са свим симпатична и доброћудна човека, а и од моралне садржине оних особа, што су око њега, крњи толико, колико је баш дosta, а да пас она гадна страна шумбалинског природе, не индигнира. Осем тога заглади ту ману у основи нека врста тенденције. Фредро казни тај не-природан и гадан поступај шумбалинских тиме, што га тим поступком заплеће у велике неприлике, а уједно шиба друштвене мане тиме, што излага уображене јединице и грабљиве зетове. Ако се дакле у овите може помирити увређен естетичан осећај, онда смо и ми тим помирени.

Али као да је у „Јединици“ све то споредно, а техника у изволу шаљиве игре главно. Ако фредрову „Јединицу“ узмемо опет с те стране, онда јој морамо признати лепо место у комедији. Јамачно је то и узорак, за што се она сјајно држи и па највећим позорницама. Према такој основи Фредро не би био кадар успети с комиком у самој акцији, па за то он то и обилази. Он нам стваре само комичне ситуације, а у тим ситуацијама пруга нам карактере тако верно, природно, лако и весело, да се ми и не сетимо на прави извор свега тога. Шумбалински је у овој певољи тако комична и симпатична фигура, да ми и заборавимо на опу дубљу, али и лошију страну његове природе. Он опрашта лакомисленој кћери из врло гадних мотива, али тако доброћудно, тако оригинално, да му чисто не можемо замерити. Гомирто је, истина, грабљив зет, али је така врста људи, да му ми то никако у грех не уписујемо, а онег је с друге стране такав, да му се ни мало не чудимо, што мираз тако лако прегори. Слуга је старо гуњало, али свака реч његова утиче на пас комично. Све је чисто ружичасте боје

па с тога нам лепше и изгледа. Праштамо, што иначе не бисмо опростили; с лаке стране узимамо и оно, што бисмо иначе осудили. То је, тако рећи, виртуозитет у цртању и склапању, а томе се ми у „Јединици“ дивимо и смејемо. Она ће се са тих врлина још дugo одржати, и ми смо захвални и управи и преводиоцу, што су „Јединицом“ умопожијили сталан репертоар наше позорнице, тим више, што је у много лепијем српском руку, него што је „Девојачки завет.“

Ако је реч о самој представи, онда заслужује г. Рајковић (Шумбалински) прво место. Приказао нам је себичног, лажњивог, али ипак доброћудног пољског племића и неприлику његову врло живо и верно. Себичност му видиш у начину с другима, лаж му се хвата у оном несигурном гласу и кретању, доброћудност му вири из очију, а од неприлике и муке лијему се зној с чела. Она збуњеност доброћудне варалице, она значајна пруга око немих уста, кад га ухвate, онај помирљиви глас и слатка речитост кад признаје приповеда, онај блажена веселост, кад све измири, онај површински гњев, а одмах за тим онај себичан осмех кад је реч о богатом петом зету, па најпосле оној страшљиво бирање речи, којима ће рећи, да је и опожењен, — све се то красно разумело и слагало са замислом пишевим. — Г. Сајевић (Рататински) вешто је изразио горда, напрасита човека. Особито вешта беше му пема игра у призору, кад му таств бич поклања, а он љутит па ипак на њега. Тај прелаз од љутње до помире био је доиста уметнички изведен. Жао нам је, што онег морамо прибележити по негде претеривање и драстику. Та, за бога, бар Сајевић има доста лепих представа, па је ли ипак онако сникати, онако вијати, и оно „Рат“ у свом имену онако изговарати. Један пут би било дosta. Та није само оно комично, чему се галерија смеје, а вештачу глумцу не треба да је галерија пајвиши суд. — Г. Ружић зна, да је према целини и гомиртов карактер нека необична смеса од две противности. И маском и игром изгладио је лакомост и доброћудност у гомиртовој нарави тако оригинално, као што је то писац и захтевао. Он истински каже: „Е, сад долази само 25,000 на једну“, али већ из тих речи видиш, да ће се помирити. — Г. Сајевићка беше жива; г. Ружићка претеривала је у радости и љубомори; г. Рајковићка показала нам се пријатно несташна; г. Л. Хаџићева одмерена, где где жива (у призору где бира); г. Марковић хладан; г. Бонковић крут, где где неспретан, у прелазима врло нагао; а г. Добриновић (слуга Валтазар) са свим противним замислама. Валтазар је стара мргода од слуге. Он је тако звани „породички аманет“, што је прешао с оца на сина, усуђује се према томе више него што му приличи, па у том необичном односују слуге и господара лежи комика његовог карактера, али никако у самом њему. Г. Добриновић није то схватио, него је хтео из њега истесати „шаљива старца“, а тиме је прелазио у лакрију.

Публика је примила и комад и игру с великим задовољством.

Б.

ПОЗОРНИЦА

* (Ђуро Пелеш), који је своју позоришну друžину био распустио, наумио је, да је склони па ново и тражи сада глумаца. Ђо жели ступити у његову позоришну друžину, може се пријавити њему самом у Нови Сад.

Издaje управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

19. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТИПЛАТИ 16

У НОВОМЕ САДУ У ЧЕТВРТАК 28. АПРИЛА 1877.

Позоришна игра у 5 чинова, написао Александар Дима, с француског превео К. Н. Христић.

ОСОБЕ:

Кин	Ружин.
Војвода галски	Сајевић.
Гроф Кефелд	Лукић.
Лорд Мевиљ	Марковић.
Соломон	Зорић.
Пистол	Добриновић.
Комесар	Јуришић.
Петар Пат	Рашић.
Цон	Бунин.
Бардолф	Јуришић.
Дарије, позоришни фризер	Бошковић.
Давид	*
Редитељ	Бунин.
Кети	Љ. Зорићева.
Јелена, сестра трофеја Кефелда	М. Рајковићка.
Ана Дембијева	Л. Хацићева.
Алјија, грофица Госвилова	Д. Ружићка.
Јулија	Б. Хацићева.
Дојкиња	*
Луција	Ј. Поповићева.
Слуге, слушкиње, глумци, народ. — Збива се: први чин код грофа Кефелда, други и пети код Кина, трећи у крчми код „ угљеног окна“, четврти у киновој облачионици у позоришту.	

У суботу 30. априла први пут: „ПРОВОДАЦИЈА.“ Шаљива игра у 3 чина, написао Јулије Розен, превео А. М.

Г. М. РАЈКОВИЋКА пре члан народног позоришта у Загребу као гост.

Умољавају се наши поштовани претплатници, да би изволели исплатити своју претплату у књижари браће М. Поповића.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 И ПО САХАТА.